

OMLADINA

Glasilno narodno-radikalnega dijaštva.

Leto II.

Ljubljana, meseca rožnika 1905.

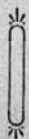
Štev. 3.

VSEBINA:

M. Jaklič: »ABC« našega gibanja.

H.: Vseučiliško vprašanje v državnem zboru.

B. Vošnjak: Narodni idealizem.

K. Škapin: O pomenu vzgoje in izobrazbe naroda.

Gilbert Potrato: Izrodki na našem literarnem polju.

Listek.

Omladina izhaja enkrat na mesec ter stane za celo leto K 4—; za dijake K 2—; posamezna številka 40 vin. — **Dopisi** naj se blagovole pošiljati uredništvu najkasneje do 20. vsakega meseca v Ljubljano na Breg št. 12. — Le frankovana pisma se sprejemajo. — **Upravništvo** je v tiskarni J. Blasnika naslednikov v Ljubljani, Breg št. 12.

Reklamacije so poštnine proste, če imajo na naslovni strani pristavek „reklamacija“ in če so odprte.

Zaradi rednega pošiljanja „Omladine“ je natanko naznaniti naslov in bivališče ter vselej vsako izpremembo bivališča.

Urednik **Ciril Premrl**. — Oblastem odgovoren **Mihael Rožanec**.

Izdaja konsorcij „Omladine“. — Tisk J. Blasnika naslednikov.

Drobiž.

Slovensko akademično društvo „Slovenija“ na Dunaju si je na svojem prvem rednem občnem zboru dne 13. maja 1905 izvolilo za letni tečaj sledeči odbor: Predsednik phil. Ludovik Pivko, podpredsednik phil. Josip Habè, tajnik med. Ivan Kcel, blagajnik phil. Fran Mravljak, knjižničar phil. Janko Gregorin, arhivar iur. Vilko Pfeifer, gospodar phil. Vekoslav Furlan; namestnika iur. Janko Olip in phil. Ludovik Cimperman; preglednik phil. Josip Brezник, phil. Anton Lovše in iur. Gregor Žerjav.

Akad. tehn. društvo „Tabor“ v Gradcu je na svojem občnem zboru dne 11. maja za letni tečaj 1905 izvolilo sledeči odbor: Predsednik phil. A. Kramer, podpredsednik phil. A. Jug, tajnik phil. J. Glonar, blagajnik iur. Fr. Lipold, knjižničar phil. H. Dolinšek, gospodar tehn. Fr. Spazza pan; namestnika phil. Vas. Mirk in tehnik A. Bojec; pregledniki phil. M. Beranič, tehn. V. Turnšek, phil. Fr. Rodošek.

Dijaška popotovanja v počitnicah. »Omladina« je že pisala svoj čas o tem za dijaštvo prevažnem vprašanju. Ker se sedaj že bližajo velike počitnice, stavimo predlog, da se v vseh naših akademičnih društvih in višjih razredih srednjih šol sestavi natančni seznam dijaštva, pri katerem naj se navede kraj, kjer dijak v počitnicah stanuje. Tako se lahko dijak-popotnik, če pride v dotični kraj obrne na svojega tovariša, da mu isti razkaže znamenitosti svojega kraja. Kake važnosti bi bili taki sezname, ki bi jih imela na razpolago n. pr. ferialna društva, kjer bi jih lahko vsak imel na razpolago, bi mogli povedati samo tisti, ki so že veliko potovali, pa so bili v popolnoma tujih krajih navezani sami nase.

„Kam plove naša mladina?!“ Pod tem naslovom prinaša »Edinost« članek o razmerah na goriški realki, ki mora merodajnim faktorjem odpreti oči, če le niso popolnoma slepi! Goriška realka, torej zavod, ki je ustanovljen za deželo, v kateri bivajo le Slovenci in Italijani, je popolnoma nemška. Kako sijajne pedagoške uspehe dosega pouk v tujem jeziku, kaže dejstvo, da je od 147 dijakov, ki so pred 7 leti stopili v prvi razred, srečno dospel do 7. šole le — **jeden** in še ta je Nemeč! Dixi!

Jugoslovanski sestanek v Zagrebu. Pred kratkim so se zbrali v Zagrebu hrvatski, srbski in bulgarski umetniki, književniki in visokošolci. Pričakovalo se je zastopnike vseh Jugoslovanov, a Slovencev ni bilo. To se je na shodu od različnih govornikov tudi z obžalovanjem povdarjalo. Kakor se je pozneje izkazalo, jih ni bilo zato, ker niso bili povabljeni. Povabilo se je le slikarja gospoda Jakopiča, a ta ni menda iz nespোরazumljenja tega nikomur naznanil. Jugoslovanske vzajemnosti in našega prijateljstva do ostalih južnih bratskih narodov to sicer ne bo kalilo, pričakujemo pa, da se bo drugič postopalo z nekoliko večjo pozornostjo.

„Schulverein“ in „Družba sv. Cirila in Metoda“. Pretekli mesec je praznoval „Schulverein“ 25letnico svojega obstanka. Milijone in milijone je že nabralo

MILAN JAKLIČ:

„ABC“ NAŠEGA GIBANJA.

V očigled tržaškemu shodu je postalo pereče naše programsko vprašanje; zato je hočem izpregovoriti o tem predmetu.

Kaj pa je program?

»Program je v geslih izražena idejna in socialna smer, ki se javlja v vsem kulturnem delu.«

Kaj je naše kulturno (duhovno in socialno) delo?

Dosedaj se to delo kaže na dve strani: 1.) regeneracija inteligence potom duhovne, нравne in gmotne vzgoje dijaškega pokolenja, temelječe v prvi vrsti na samopomoči, 2.) duhovna, нравna in gmotna reformacija ljudskih mas.

V našem gibanju tičita torej dva elementa: dijaško-intenzivni in splošno-narodni ali ekstenzivni. — Prirodno je, da si dijaštvo, katero se zaveda, da je važen člen v narodni organizaciji, izdelava nazore o vsestranskem položaju naroda, torej narodni program in theoria. Umljivo se mi zdi, da v smislu tega programa posega tudi v narodno prakso, tem umljivejše pri nas, kjer vsled splošne narodne zaostalosti in vsled duhovne onemoglosti starejše generacije inteligentov absolutno nedostaja kulturnih delavcev, — četudi ni najbolj metodiška in najplodovitejša ta stran dijaškega dela. Zategadelj izražam to misel, da mora naše gibanje, dijaško gibanje osredotočiti glavno svoje delovanje v dijaški masi, v reševanju dijaškega vprašanja po teoretiški in praktiški strani; saj le-to je važen del slovenskega vprašanja.

Ali pa je naše dosedanje kulturno delo koristno in aktualno?

Vsekako; koristno in časovno v dvojni smeri! Prvič: naš narod tiči že lep čas v krizi, v socialni bolezni, ki vzbuja v mnogih (tudi v takoimenovanih vodilnih krogih!) neutemeljen pesimizem in samomorno razpoloženje, ki zopet slabo upliva na krizo in jo veča. Ta kriza, ki se pojavlja na vseh kulturnih in socialnih organih narodnega življenja (politiška, znanstvena, gospodarska, literarna itd. organizacija, žurnalistika itd., dijaštvo itd.) je pred nekaj leti med dijaštvom kot odpor, kot protest vzbudila novo napredno smer, ki je nastopila v imenu radikalne afirmacije Slovenstva proti njega negaciji bodisi v smislu propadajočega nacionalizma (liberalnega), bodisi v smislu rastočega klerikalizma. Nova smer je kmalu izpočetka obrnila pozornost na dva značilna momenta naše narodne krize: na degeneracijo

inteligentnih in konservativcem ljudskih mas; postavila si je cilj: radikalno prerojenje obeh osnovnih elementov, ki na nju sloni vse slovensko narodno življenje.

Po drugi strani se naše gibanje zaveda, da si more mal, zakasnel narod le na ta način zagotoviti svoj narodni obstanek, da dohiteva in dohiti naprednejše narode v njih kulturnem razvoju. — Najsplošnejši moderni kulturni proces je socializacija kulture. Kultura (država, narodnost, gospodarstvo, pravo, veda, verstvo, nrvnost, umetnost) se v novem veku podružablja, socializuje; ne le po svoji tehniki in formi (tisek, komunikacije — popularizacija, demokratizacija itd.) temveč tudi v svojem jedru in bistvu: vse kulturne betve se lotevajo bolj in bolj svojih socialnih nalog in funkcij — moderna kultura se poroča s človeštvom. Po svoji konkretni strani pomenja ta proces, ki še daleč ni dovršen, da postajajo deležni kulturnega življenja predvsem tisti, ki so bili doslej od njega izključeni — milijoni... Kultura v vsej svoji polnoti postaja njih last, več, njih posest. — Za slovensko narodno taktiko nastaja važen problem, važna naloga: v tem kulturnem procesu dohietiti druge narode in jih prehiteti. Naše gibanje se je zavedlo te naloge v vsem nje obsegu: pospešiti in organizovati kulturno socializacijo v našem narodu in na podlagi te mobilizovati vse sile in silice, zlasti priprosto ljudstvo za narodno akcijo: izvesti torej socializacijo narodne prakse.

S tem je dano tudi naše demokratiško, boljše ljudsko stališče, ki hoče preko napak in nedostatkov ljudstva napredovati; dano je tudi naše razmerje do odkrite in neodkrite slovenske demagogije, ki organizuje najslabše ljudske instinkte v človeški prirodi in ki zlorablja naše ljudstvo kot golo sredstvo v samopašne svoje namene.

To je v glavnih potezah bilanca našega kulturnega dela.

In končno: kaj je tega kulturnega dela idejna smer, kaj torej programska formula, pod katero moremo spraviti vse naše napredno gibanje?

Abstrakcija in generalizacija našega dosedanjega kulturnega gibanja in prizadevanja vede k programskemu geslu: Revizija narodnega programa v smislu moderne filozofske in sociološke situacije. Ta formula, ki točno precizira i naš cilj s perspektivami za prihodnjost i naše razmerje do slovenske javnosti, do dosedanjega slovenskega kulturnega dela, je ena in edina smotrena osnova in abstracto, na kateri moremo et in concreto et in praxi dalje zidati.

Naše gibanje še ni stabilizovano; je pač gibanje, ki kipi in vre v njem cel kompleks raznorodnih idej. Malo ustaljenosti, malo ujasnjenosti! Da često ni metodiško in ne ekonomsko se takisto ve: vse kipi in vre... Da v praksi nismo dosedaj dosegli kdove kakšnih uspehov — študent je že po naravi bolj teoretik kot praktik. Ali da smo si vstvarili še tako malo teoretiškega temelja, to je naša Ahilova peta; temu moramo posvetiti svoje sile!

Če sem sedaj obrazložil, kaj je naš program, smem tudi povedati, kaj naš program ni, ne da bi si s tem nakopal ime »zanikovta«, ki človeku tako rado na plečih obvisi...

Naše programsko geslo ni ne nacionalizem, ne radikalizem. Precej smela trditev taka, zlasti v očigled dejstvu, da se je to dosedaj šablonsko podajalo za program, podajal se je namesto kruha — kamen... Nacionalizem - radikalizem... kamen... Milejša, a na videz paradokсна postane trditev, če z naglasom pristavim, da smo i narodni (afirmacija slovenstva; torišče naše socialne prakse: naš narod!) i radikalni (izkoreninjenje zla na narodnemu telesu!). Ali to še daleč ni nacionalizem - radikalizem. Obračam se torej proti postopanju, ki hoče z nekakim hokuspokusom verbalne interpretacije pritresti nacionalizem-radikalizem na beli dan. Toda o tem prihodnjč!

H.:

VSEUČILIŠKO VPRAŠANJE V DRŽAVNEM ZBORU.

Dne 13. maja se je vršilo v poslanski zbornici prvo branje vladne predloge o ustanovitvi samostojne pravne fakultete z laškim učnim jezikom v Roveretu. Ker se je o tej priliki ljudi mnogo govorilo o slovenskem vseučilišču, je treba, da se tudi mi z njo bavimo. Kakor je bilo a priori jasno, so italijanski poslanci enoglasno protestirali proti Roveretu in zahtevali Trst za sedež fakultete. Njih govornik je v svojem utemeljevanju ponavljal stare argumente, ki baje govore za Trst. Pri tem se je seveda spretno izognil dejstvu, da Trst ni zgolj italijansko mesto in da kot sedež iredentističnega gibanja ni primeren za vseučiliško mesto — seveda nihče rad ne pljuje v lastno skledo. A če smo slišali zastopnika istih Italijanov, ki nam v Trstu ne dovolijo niti jedne ljudske šole za 2000 slovenskih otrok, reči: »Kar se Slovencev tiče, jim nikakor ne odrekamo pravice, da dobe lastno univerzo v Ljubljani«, — se prično človeku res mešati najnavadnejši pojmi! — Pesek v oči!

Izmed Slovencev je govoril poslanec Plantan. Razvijal je stare vzroke, ki govore proti ustanovitvi italijanskega vseučilišča v Trstu in končno povdarjal potrebo rešitve slovenskega vseučiliškega vprašanja. Novega ni povedal. Dvomimo sicer, ali je liberalna stranka poslala svojega najboljšega govornika v boj za slovensko vseučilišče. Njegov govor sicer v zbornici ni dosegel pričakovanega vtisa, a tem večji upliv je imel na slovenske liste. »Narod« in »Slovenec« sta si že 14 dnij v laseh, kdo je pravzaprav izdal slovensko vseučiliško vprašanje. »Slovenec« je iztaknil, da je nemško-slovenska zveza kriva, da so liberalci izdali slovensko stvar ter zahtevali le zakonitega zjamčenja ustanovitve slovenske pravne fakultete in ne že v jeseni cele univerze v Ljubljani. »Narod« pa je natančno poučen, da so klerikalni

poslanci izdajice, češ da nameravajo v odseku prodati slovensko vseučilišče proti zvišanju duhovniških plač. Tako jim je baje ukazal — Lueger. Take otročarije so tem bolj smešne, ker bi bilo sedaj pač bolj na mestu, da se potom resne diskusije slednjič natančno fiksirajo in formulirajo slovenski postulati in da se jih složno tudi izvede.

Naučni minister Hartel je ponavljal stare vladne izgovore o pomanjkanju učiteljev in o gmotnih težavah, ki baje ovirajo vlado, uresničiti vseučiliške zahteve posameznih narodov. Glede stovenske zahteve je dejal, da se hoče v proračunskem odseku obširneje z njo baviti.

Važna za nas je izjava ministrstva, da mesta z nacionalno mešanim prebivalstvom a priori niso primerna za vseučilišča in da se vlada radi tega tudi ne more odločiti, da bi postavila projektirano laško fakulteto v Trst, »kajti Trst ne stoji na popolnoma italijanskih tleh«. Izrazil je tudi svoje pomisleke, češ da se boji, da bi ne postale v kratkem v Trstu enake razmere kakor v Inomostu.

Zanimiv je bil govor socialnodemokratskega poslanca Ellenbogna. Razvijal je misel, da se more večnim nacionalnim borbam odpomoči le na ta način, da se da vsakemu narodu prilika, da svoje moči v svojem delokrogu samostojno razvija in se slednjič reši narodnostno vprašanje potom nacionalne avtonomije. Da je ta način rešitve najsigurnejši in bi najbolj odgovarjal kulturnim potrebam posameznih narodov, tega mnenja smo tudi mi. Prej ali slej se bodo morala avstrijska narodnostna vprašanja rešiti na ta način: treba bo le še počakati tistega Kolumba, ki najde dosledno izpeljan in pravičen sistem narodne avtonomije v Avstriji, ki je tako gosto posejana z manjšinskimi otoki. Žalibog smo zastoj pričakovali, da nam dr. Ellenbogen razbije to Kolumbovo jajce. — Da imamo tudi Slovenci iredentistične težnje in da se unemamo za ustanovitev velikohrvatske države, smo prvič zvedeli iz ust soc. dem. poslanca.

Poslanec dr. Ploj je podal izjavo, da se ne upira ustanovitvi italijanskega vseučilišča na popolnoma laškem ozemlju, da pa zahteva istočasne ustanovitve slovenske pravne fakultete. — Vladna predloga se je izročila proračunskemu odseku, kjer pride sredi junija na razpravo. Iz vsega tega se vidi, da so se slovenski poslanci bore malo pobrigali za slovensko vseučilišče. Govorilo se je mnogo o »junktimu« med italijansko in slovensko zahtevo, danes pa je že skoraj gotovo, da ne bo delal ta »junktim« vladi sivih las, niti oviral uresničenja italijanske zahteve, ker bo ostal najbrž le na papirju. Čas bi bil še, mogoče je še, ako postopajo vsi slovenski poslanci s primerno energijo. Umestno bi bilo pa tudi, da se dvigne dijaštvo in da se oglasi brez razlike sruj zopet za svoje skupne, opravičene zahteve. Izrabiti je treba vsa sredstva, kajti nevarnost je, da bomo prazni odšli. Še enkrat torej: Caveant consules!

B. VOŠNJAK:

NARODNI IDEALIZEM.

Črez leto bode trideset let, kar je preminul v Gorici dr. Lavrič, eden najznačilnejših zastopnikov dobe našega narodnega idealizma. To bi bil zares nekaj jubilej, ki bi nas spominjal, kako daleč je za nami doba taborov s svojim prekipevajočim navdušenjem, s svojim toplim, čistim, nekritičnim in — pristavi se menda tudi še lahko — nepolitičnim idealizmom.

Stara istina je, da ustvarja vsaka doba večinoma take može, katerih naziranje in značaj odgovarja duhu onega časa.

Doba taborov je ustvarila poseben tip požrtvovalnega, ognjevitega narodnjaka, ki je bil vse, pisatelj, lirični pesnik, agitator, politik in ako je bilo treba, pa še umni živino- ali sadjerejec. Delitve dela tedaj niso poznali. To je bil seve vzrok, da se je udomačil usodepolen diletantizem. Delali bi pa oni dobi veliko krivico, ako ne bi brezpogojno priznavali one idealno etične podlage tedanjega čistega in svetega idealizma, ki je bil poln vzvišenega poleta.

Lavrič ni bil hladno-preračunjajoč, ostroumen politik. Čustvo, ne razum, je bila gibna sila celemu njegovemu delovanju. Njegova impulzivna narava ni dopuščala, da bi se klanjali razlogi, ki jih narekuje pamet, razlogom srca in čustva. Eden izmed protagonistov one dobe, eden izmed najodličnejših mož one dobe, je nekoč izjavil: Bili smo tedaj politični otroci. Nekoliko ostra je ta sodba, ali ona odkriva neko preznačilno črto. V teh besedah je izražena neka naivnost, ki se ne boji zaprek, bojov in prevar, ona naivnost in vera v zmago ideje, ki karakterizuje vsako veliko gibanje. Početki so navadno mali, neznamni, prvi zagovorniki sami sicer verujejo v tajno silo svojih stremljenj, ali obupen je njih položaj in mala je junaška četa. Ali ni bilo treba prvim borilcem za slovenski preporod mnogo takega naivnega idealizma, ki je povzročil, da so bili slepi in niso videli, da je vse proti njih gibanju, da ta mali narodič nima ne svoje zgodovine, ne literature, ne politične samostojnosti, da je, kar se tiče geografične lege, v takem opasnem položaju, kakor noben drug narod srednje Evrope? Heroično in smelo je bilo, da se niso zbalii vseh teh neskončnih težav. Prvi uspehi so dokazali, da so zadeli v živo, da ima njih ideja pravo življensko moč. Naravno, da je bila začetkom slovenska stranka prava kmetska stranka, ki si je na deželi priborila najprej veljavo. Gibanje se je širilo in laži-nemški duh mest na Slovenskem je moral kapitulirati pred naraščajočim uplivom slovenske narodne misli. Ista usoda, ki je zadela Prago, je čakala tudi Ljubljano. Bodoči zgodovinar slovenskega socialnega in stanovskega razvitka bode gotovo rdeče podčrtal oni dan, ko je bil izvoljen Ambrož prvim slovenskim županom Ljubljane. Tega dne je bil

položen temeljni kamen v slovenskem stanovskem razvitku, tega dne so lahko vzklknili narodnjaki: Imamo meščanstvo!

S kratkimi besedami označujoči vso duševno sredo, ves milje, v katerem so se razvijali možje, kakor Lavrič, smo pretrgali karakteristiko njegove osebe. S celim ognjem svoje duše udan idejam, ki so ga prešinjale, ni bil Lavrič skrben in vzoren gospodar. Tuji mu menda niso bili samo hladni nauki in zakoni narodnega gospodarstva, zanemarjal je tudi svoje lastno privatno gospodarstvo. Pomena denarja ni znal ceniti, razdajal je vse, kar je imel, in dasi po poklicu ugleden odvetnik, ni imel včasih ne beliča v žepu. Pisarna njegova je bila v veliki sobi, ki je bila obenem tudi spalnica. Ni bil prijatelj reda in bil je navadno jako zanemarjeno oblečen. Vse te črte spominjajo na ono zunanjo genialnost, po kateri so se nekdanji radi odlikovali dolgolasi liriki, pisatelji in zgovorni tribuni Aristidovega kora.

Izredno je ljubil mladino, jo v nemal in navduševal. Na gimnaziji je podučeval slovenske dijake v retoriki. To dejstvo postavlja v pravo luč njegovo individualnost. Bil mu je najbrž lasten oratorični patoz, ki gotovo danes ne bi več učinkoval v oni meri, kakor nekdanji v dneh narodnega navdušenja. Ves ta patoz je bil soroden duhu dobe taborov. Ta patoz pa tudi ni bil ponarejen, ni bil hlinjen, ampak je prihajal iz globoko čustvujoče, zlate duše. Svobodomiseln je bil po celem svojem naziranju in prešinjala ga je še ona ljubezen do svobode, ki je koreninila v predmarčnem absolutizmu in je bila posledica trdega policijskega režima. Samovoljno je končal svoje življenje, segel je po revolverju, kajti zdravnik mu je rekel, da postane slep. Za njegovo nemirno in agilno naravo bi bil to strašen udarec in izbral si je raje smrt.

Dobo taborov bi smeli imenovati dobo idealnih politikov, domoljubnih pesnikov in rodoljubnih filologov — slavistov. Domovina, muza in rodni jezik, to troje je bilo značilno za celo dobo. Gospodarski problem je ostajal popolnoma v ozadju, kajti gmotne zadeve so se dozdevale idealistom šestdesetih in sedemdesetih let preumazane, premalo pesniške, da bi jim bilo vredno odkazati mesto v javnem življenju. Prišlo je do preobrata, idealizem taborov se je nekoliko umaknil treznemu premišljevanju o gmotnem položaju celega naroda. Začelo se je delati na to, da se Slovence gospodarsko okrepi in osamosvoji. Snovali so se denarni zavodi, v katere je pritekalo precej denarja. Led je bil prebit. Nastopil je čas, ko se je grešilo v nasprotni smeri, ko je zavladal drug ekstrem kot v dobi taborov, razvila se je hipertrofija gospodarstva. Izrabljalo se je gospodarstvo na nereelen način v strankarske svrhe. Uspehi gospodarskega delovanja pa morajo biti le tedaj koristni, ako je vse delo izraz gospodarskih potreb, ako iniciativa ni prišla od zunaj, ampak če je dalo povod k delu socialno življenje samo.

Dobi brezmejnega navdušenja je sledila sedanja doba brez entuziazma in velikih ciljev. Realizem sedanjosti zahteva, da današnja mladina nikdar ne zgreši poti, ki pelje k razumevanju celega kompleksa novodobnih socialnih prikazni, da je ne prevzame le idealizem dobe, ki je za nami. Ne živimo več v času, ki bi bil tako primitiven, kakor je bil tedanji. Ne pozabimo pa, da je še

vedno nerešen problem malega naroda, kakršen smo Slovenci, da je obstoj slovenskega naroda v opasnosti. Za tak boj, kakršen se pripravlja in se bode izbojeval med Dravo in Adrijo, treba je precej onega kristalno čistega idealizma dobe taborov, one tedanje naivnosti in vere v zmago, drugače je vse izgubljeno. Ni treba, da bi pogrešal tak idealizem le za trenutek onih krepkih realnih tal pod seboj, ni treba, da bi postal solzav in jokav. V svesti, da so mu dejanske razmere najkrepkejši zaveznik, mora ležati njegova sila. Naloga mladine bodi, spajati vso gorečnost nekdanjega idealizma z zahtevami kruto realne sedanjosti.

K. ŠKAPIN:

O POMENU VZGOJE IN IZOBRAZBE NARODA.

Slovenci smo narod brez zadostnih in dobrih ljudskih šol, brez srednjih in brez visoke šole. Naše višje in najvišje šolske oblasti so v rokah po večini nam nenaklonjenih tujcev, ki vedo zamoriti v narodnih vzgojevalnih ono vstrajnost, ki bi bila sposobna vzgajati naše ljudstvo v pravem, sedanjemu stanju človeka odgovarjajočem duhu, da bi bil sposoben vsprejemati od rojstva do smrti nove hrane, novih idej, ki bi ga grele tudi v starosti. Vsak svobodomiselniji pojav se mora zatreti in na njegovo mesto mora stopiti formalni birokratizem, ki vzgaja ljudstvo za stroj države, cerkve in posameznih izvoljencev. Ta državna in cerkvena — dobro premišljena — vzgoja dela na umeten način v našem narodu sloj gospodov in hlapcev, med kojima je večja razlika in silnejše nasprotstvo, nego med dvema popolnoma različnima narodoma.

Ta vzgoja prehaja končno v žile našega naroda, v družine, društva ter se vmesuje v posamezniku. Kdor le količkaj opazuje naše ljudstvo, vidi, da se ta način državne in cerkvene vzgoje pojavlja na našem človeku, kmetu in tudi inteligentu. To je ona lastnost našega ljudstva, ki se z vsemi štirimi brani novemu ter zagovarja staro. Naše ljudstvo je tako, da ga ne prepričaš z razlogi, dejstvi; je po večini nesposobno naglo izpremeniti svoje prepričanje, ločiti se od svojih predsodkov. Treba mu je dolgo zdrave hrane, ki mu še-le zamore izpremeniti njegovo naravo, da bo le-ta sposobna za sprejemanje tudi drugih, nego po cerkvi in državi ukoreninjenih mu misli.

Cerkveni klerikalizem vzgaja narod suženjskim, dela ga nesposobnega za daljši razvoj ter mu jemlje elastičnost pri delu. Je nekaj naravnost hudodelskega v oni cerkveni morali, ki smatra delo kot kazen za greh in ne za prvo in najvažnejšo, sladko-vzvišeno dolžnost, po kateri čuti človek toploto skupnosti z ostalimi milijoni in milijoni v nepretrganem, vednem delu nahajajočih se celic vesoljstva in sredstvo, edino sredstvo približevanja k boljši bodočnosti človeštva. Moč narave je sicer silnejša, krepkejša nego

vsi umetno oziroma protinaravno stvorjeni jezuitski, nezmotljivi in edino pravi stavki lažimorale. Ta moč narave ne pusti zatreti vzvišenega čuta, da je delo sladko. Mislite si pa stariše, ki bi otroku od prve mladosti vcepljali misel, da je delo kazen za greh: ali bi se otroku ne zastrupil kal življenja? Narod, ki bi vsesal v kri in meso načela klerikalizma, je prej ali slej obsojen k poginu — gospodarskemu in moralnemu. Njegovi nazori o življenju in važnosti istega, o družini in njenem vzvišenem poklicu, o šoli kot delavnici človeštva, so taki, da zastrupijo telo in dušo naroda, ki se jih oprijemlje — klerikalizem ne sprejema najjasnejših zakonov vesoljstva, izključuje razvoj in napredek istega. Zanj je to, kar je, dobro in nima se nadomestiti z boljšim. Oziroma še bolje: on noče niti vsega sedanjega, ampak se zateka kot k pravim in edino dobrim oblikam družbe k srednjemu veku in njegovim fevdalnim redom. Bič, grmada je njegovo idealno sredstvo vzgoje. Papeževa nezmotljivost sega v nezmotljivost posamezne cerkve, zastopnika posamezne cerkve, njega cerkveno in izvencerkveno, zasebno in javno življenje. Njegova politika — politika z ozirom na cerkveno hierarhijo — izreka anathemo nad vsako drugo politiko. In ker se ta anathema motivira z verskega stališča, je umevno, da se v imenu klerikalne politične vere, strasti, dogajajo hudodelstva, ki najbolj obsojajo popolnoma zgrešeno metodo nezmotljive klerikalne politične vzgoje.

Kako drugačna je stvar, ako pokaže prava, temeljita, na natančnem in kritičnem opazovanju narave, na veličastnem delovanju njenih večnih zakonov sloneča vzgoja človeku, poedincu naroda, da je v vesoljstvu in njega posameznih delih, v gmotni kakor duševni naravi večni razvoj in napredek, da prehajamo iz slabega v dobro, iz dobrega v boljše, iz boljšega v popolnejše in da smo tudi mi delavne osebe tega večnega procesa.

Kaj je posledica nezmotljivosti v mišljenju in delovanju, naj-si leta prihaja od kjersibodi? Prva in direktna posledica je izključitev vsakega razpravljanja, pretresovanja življenskih vprašanj, koristi in dobrote človeških naprav. To je lastnost, ki je najbolj nasprotna sedanjemu stremljenju demokratizovanja in socializovanja človeka in njegovega dela. Klerikalizem po svojem bistvu izključuje vsako obliko parlamentarizma in njega daljši razvoj v demokratično ljudsko zastopstvo na podlagi enake volilne pravice.

Klerikalizem ubija načelno vsako eneržijo. Svetnikom se proglašujejo ljudje, najegoističneje zasledujoči božje izveličanje, ne brigaje se za bližnjega, naj le-ta zdihuje pod kruto palico gospoda. Klerikalizem hoče imeti ljudi srednjega veka, sposobne zlesti na stopnice kletí in tam preživeti, prelenuhariti svoje življenje. Ni torej dvoma, da morajo klerikalna načela privedi narod, ki se jih oklepa, neizogibno do gospodarskega in moralnega propada. Zato je prvo, da se narod, ki hoče živeti in ustvariti svojo zgodovino, prične otresati z vsemi štirimi klerikalne vzgoje ter isto nadomeščati z zdravo, tečno vzgojo in izobrazbo, slonečo na gmotnem in duševnem razvijanju vseh sil naroda, na izobrazbi, ki dvigne človeka intelektualno, čutno in volno.

Drugi narodi si že nekaj časa sem postavljajo kot prvo in najvažnejšo nalogo: lastno vzgojo in izobrazbo. Šola je pričelá zavzemati med njimi

prvo mesto. To šolo pa razširjajo na življensko šolo, kjer naj se uči ne-le deček do 14. leta, ampak odraščeneec, mož in tudi starec. Kako ti narodi nadkriljujejo gospodarsko in moralno ostale narode, ki niso še rešili narodnega vzgojevalnega in izobraževalnega problema na zdravi podlagi, nam kažejo dejstva. Anglija, Amerika in Danska stojé tu na prvem mestu, ker zavzemajo pri njih izobraževalna društva, javne knjižnice in enake izobraževalne in vzgojevalne naprave prvo mesto. Občine ustanavljajo iz občinskega premoženja ljudske knjižnice, v katerih posveti človek svoj prosti čas svoji izobrazbi, vzgoji. Danski kmet se ima zahvaliti povišani izobrazbi, tako zvanim kmetskimi (selskim) visokim šolam za svoje sedanje dobro gospodarsko stanje.

V zadnjih letih je pričelo tudi pri nas prihajati na dan vprašanje nove, življenske izobrazbe in vzgoje naroda. Pričelo se je uvidevati, da s starimi sredstvi, staro vzgojo, ne dosežemo ničesar, da narod gospodarsko in moralno pada. Napredek drugih narodov nas je prisilil, da se učimo tudi mi. Človek — ki pozna dalekosežno moč izobrazbe in vzgoje, nje posledice na delavnost in eneržijo, na toploto npravnosti in oporo te npravnosti v boju za življenje, — vidi tudi, da se gre tu za življensko vprašanje naroda. Ako se bomo učili, izobraževali, vzgajali, obstanemo, če ne izginemo. Da se celo velik narod ne more razvijati, ako mu manjka izobrazbe, se vidi na Ruskem. Tudi tu so mužikoljubi v strahu za obstoj naroda, v očigled naraščajočega priseljevanja tujcev v Rusijo in njih politične in gospodarske premoči.

Vsi narodi, ki so prekoračili stanje, ko so se dozdevali za nezmotljive in popolne in ki so sprejeli nove svetovne nazore o razvoju in napredku vesoljstva in posameznih delov istega, se oprijemljejo izobrazbe kot edinega vodila na poti v bodočnost. In mi naj bi delali izjemo? Tudi naša rešitev, tudi naša bodočnost je v izobrazbi in vzgoji razuma, čuta in volje vsakega posameznika in s tem celega naroda. Veliki angleški mislec Carlile je rekel: »Da umira človek, ki ima sposobnost naučiti se kaj, v nevednosti, nazivljem žaloigro«. In Alexander Humboldt pravi: »Z znanjem prihaja v ljudstvo mišljenje in z mišljenjem važnost in moč«.

Izobrazba mora preiti v dušo naroda, nje naj bo deležna vsaka narodova celica. Ker so plodovi vsake narodove celice v korist organizmu naroda in ker je narodov organizem odvisen od živih celic, ki tvorijo njegov agregat, bo ta le takrat dober, popoln, ako bo vsaka narodova celica zavedno, razumno porabljala svoje moči v korist sebi in narodu. Postavi na mesto izučenega delavca v tovarni, ki dela s stroji, s tipkami, neizučenega, nevednega: še tu, kjer opravlja nad polovico dela stroj, opazi bistro oko strokovnjaka, da se je v celo življenje tovarne vrinila neizkušeneost, nevednost, neznanje. In v narodovej neskončno zloženi, živi tovarni naj bo brez pomena, so li narodove žive tipke, ki same delajo, opiljene, izkušene, zavedne ali ne? Ugladiti, opiliti je treba tedaj vse dele narodovega stroja. Izobrazba je bila do sedaj bolj aristokratskega značaja. Premalo se je povdarjalo demokrati-zovanje izobrazbe, vzgoje, razširjanja iste med najširše sloje naroda. Vzrok temu je bila nepravda, površna izobrazba voditeljev naroda. Govorilo se je mnogo, delalo malo. Pečali smo se z visoko burno politiko, male, toda tem

blažilnejše, prospešnejše politike, razširjanja plodov kulture med ljudstvo, tega nismo poznali. Zaradi tega nas je bolelo in nas še boli. Leka, zdravila do sedaj nismo poznali. Iskali smo istega v strupih in ne v naravnem, krepilnem, zdravem sredstvu: izobrazbi in vzgoji naroda. To zdravilno zelišče naj prodere v vsako kočico. To je edini in pravi lek, ki ozdravi polagoma in polagoma one neštete kužne kronične bolezni, povzročene po strupeni srednjeveški jezuitski vzgoji. Le to zdravilo očisti narodov organizem onih parazitov, ki razjedajo kot rja male narodove duše ter ovirajo njih razvoj in izpopolnitev.

Ko preveje to spoznanje vse narodne pedagoge, ko bodo ti edini o ogromnem življenjskem pomenu prave izobrazbe in vzgoje in o sredstvih, s katerimi bi se jo doseglo, še-le takrat se prične pripravljati ona etapa narodovega razvoja, ko bo narod sam delal svobodno, zavedno na podlagi jasno načrtanega programa svojo bodočo lepšo zgodovino. Še-le tedaj bodo pripravljeni narodu predpogoji one krasnejše bodočnosti, o koji smo sanjali že dolgo v frazah, nesposobni jo vdejanstviti.

GILBERT POTRATO:

IZRODKI NA NAŠEM LITERARNEM POLJU.

Letos praznujemo tristoletnico slavnega španskega romanopisca Miguela Cervantes-a. V vseh mogočih varijacijah se poje slava možu, ki je živel v bedi in umrl v pomanjkanju!

Res, vreden je ta mož slave, katero uživa. Stotero jo zasluži, kajti njegovemu geniju se je posrečilo to, česar niso mogli izvršiti tedanji španski politiki in diplomatje, dasiravno so imeli na razpolago vsa sredstva, katera nudi oblastnikom absolutizem: zatreti literarno kugo, ki je poplavljaljala tedanji romanski svet, zatreti in iztrebiti one neslane proizvode bolehnih domišljije, slovite vitežke romane.

Kvarljivi upliv takega čtiva nam kaže Cervantes na glavnem junaku svojega romana, na Don Quijotu, kateremu je neprestano čitanje takih romanov popolnoma zmešalo glavo. In sedaj vprašamo: Ali nimamo v naši dobi analogne prikazni? Se-li ne producira v našem času romanov, ki bi enako kvarljivo uplivali na maso kot oni na Španskem?

Gotovo! In tu začnjenja naša povest.

Ni dolgo tega, kar nas je osrečila neka ljubljanska knjigarna s takozvanimi »Schundromani«.

Če se ne motim, je izšlo do sedaj pet romanov. Vsak roman obsega obligatnih sto zvezkov in velja 10 goldinarjev, toraj 10 krajcarjev zvezek. V teh romanih se opisujejo čudovite zgodbe, trpljenje visokorojenih gospa, uboji, umori, tatvine, uprizorjene z rafinirano tatinsko tehniko, goljufigije in vsa mogoča in nemogoča pustolovstva, neverjetne ljubimske spletke in sto drugih reči.

Kak namen je imel pač izdajatelj, ko je jel izdajati te romane?

Gotovo ni imel namena, nuditi narodu primernega čtiva, podpirati mlade talente, skrbeti za razvoj in procvit slovenskega slovstva.

Imel je edino umazani, sebični namen, napolniti si svojo prazno germansko malho in z znano brezstidnostjo in brezvestnostjo zastrupljati naše primeroma še nepokvarjeno ljudstvo.

Izšli so ti romani in se z neverjetno hitrostjo razširili med narodom, posebno v večjih trgih, industrijalnih krajih in mestih. Kaj sledi neposredno iz tega? Kje se je spečalo največ te umazane robe, v katerih slojih prebivalstva?

Jasno je, da med tovarniškimi delavci in delavkami, med služkinjami, dijaki nižjih razredov in končno sploh med razumništvom debelejšje vrste, torej ravno med ljudmi, ki so si vsled socialnih razmer pridobili širši duševni obzor in si vsled tega želé čtiva, njim primernega čtiva. In tu so tudi ona ugodna tla, kjer žanje brezvestna špekulacija največ zlata in zastruplja ljudstvo, ki je itak izpostavljeno veliko bolj kot kmetско nevarnosti, da se ugonobi duševno in vsled tega tudi telesno.*)

Vprašamo se, kako deluje to čtivo na razum in srce čitatelja? Vzbujena domišljija vsesava vase z neko mrzlično pohlepnostjo te nenaravne, ostudne slike, kjer se za navidezno lepim izrazom, za ganljivim, pretresljivim prizorom skriva strup, ki razdira nepokvarjeno mišljenje. Posrečena tatvina in podrobno opisovanje, kako se je izvršila, vzgaja naravnost k tatvini in je nekako navodilo, kako se ima krasti, goljufati. Isto je z ljubimskimi prizori. Morda poreče kdo, da tak roman pri vsej svoji nenaravnosti in vseh nedostatkih vendar v svojej celoti ugodno upliva na ljudi, ker zadene končno krivca vendar zaslužena kazen in je torej roman v celoti vendar moralično vrednosti. A treba upoštevati, da nima skoro nihče celote v mislih, da niti v sanjah ne pade nikomur v glavo, da bi razmišljal o tendenci romana. Vsakdo in posebno maloizobraženi se spominja le posameznosti, slik, ki se mu vtisnejo v spomin in ki mu, ker so ravno brez vsake logične zveze nanizane druga na drugo, razburjajo domišljijo, kvarijo naravni okus in ga naredo nespособnega, uživati kaj resnično lepega, blažilnega, vzgojevalnega in poučljivega.

Je še drugi moment, ki je eminentno kvarljiv!

Posledica čitanja takih romanov je površnost in vihravost v čitanju. Ljudje, navajeni takega čtiva so nezmožni brati pazno, preiščeno in počasi. Brzo obračajo liste, da pridejo ko hitro mogoče zopet h kaki krvavi sceni, h kakemu nenaravnemu, malo verjetnemu prizoru. To je dejstvo, katerega ne more nihče zanikati. Za vzgled samo en slučaj. Neka znanka iz Trsta, ki čita večinoma le »Piccolov« podlistek, mi je rekla, da je Manzonijev roman »I promessi sposi« silno dolgočasen. Seveda se ne more vglobiti ženska, ki celo življenje ni brala nič drugega kot romane, v katerih mahajo vedno

*) Neverjetno, a kakor se nam poroča, resnično je dejstvo, da celo »Čitalnica« v Spodnji Šiški izposojuje knjige kakor »Beračeve skrivnosti«. Da odbor tako malo pozna namen čitalnice, si nabavlja in izposojuje take knjige, je obžalovati. Opomba ured.

s krvavimi sekirami, kjer ropotajo verthajmski ključi in vekajo izpostavljeni otročki kneginj in grofic, v čtivo in čutiti lepote takega umotvora.

In tu je ona kvarljivost, ono neizmerno zlo, ko postane človek nesposoben za boljše čtivo in mu je tako zaprta pot k višji izobrazbi, k čiščenju okusa potom zdravega čtiva.

In tu bi rabili tebe, slavljene Cervantes, da bi, kot nekdam doma na Španskem, ugonobil literarno kugo in pokazal literarnim bolham in njihovim pokroviteljem pot, ki vodi iz slovenskega ozemlja v lepše, srečnejše kraje.

Vstaja nam vprašanje: In kaj je z dobrim čtivom? Imamo-li dosti knjig na Slovenskem, ki morejo resnično koristiti bralcem? Je-li kapital, katerega se izda v ta namen, uspešno naložen? Odgovoriti moramo, da le deloma.

Družba sv. Mohora izdaja vsako leto po šest knjig, od katerih jih ne prereže polovice redno vsako leto niti 10% naročnikov. Navadno sta to dva molitvenika in zgodbe svetega pisma, ki so imele, dokler so bile v rokah dr. Lampeta, v razlagi dokaj mičnega, ki pa v sedanji obliki pridigajo sveto resnico, da so darovi duha zelo neenako razdeljeni.

Koliko mrtvega kapitala, koliko potrošenega denarja in papirja, ki služi večinoma v nesalonske namene. Če bi se ti molitveniki brali, splošno brali, bi ne škodili, še manj pa koristili. Ker se pa ravno ne beró, je skrajno nespametno, ravnati tako z zaupanim denarjem.

Koliko bi se ljudstvu lahko koristilo z izdajanjem resnično dobrih in koristnih knjig! Kar se je dobrega izdalo, pripoznamo in to tvori s knjigami »Maticе Slovenske« in deli naših pisateljev in pesnikov inventar potujočih knjižnic »Prosvete«. Ako se hoče podpirati stremljenje tega in sličnih društev, ki imajo namen širiti med narodom izobrazbo in ga priversti na višjo stopinjo omike, to pa predvsem potom čtiva, bo treba, da začnemo tudi pri nas v smislu velikega Španca boj proti nekterim literarnim izdelkom in nekaterim založnikom. In v tem nas prav nič ne moti, naj si bodo zadnji nemški judje ali slovenske bratovščine.

LISTEK.

Iz **Gradca** se nam poroča: 20. maj 1905 je v zgodovini razvoja slovenskih akademikov sploh in graških posebej vsekakor velepomemben dan. Ta dan je pokazal, da se slovensko dijaštvo lahko povzdigne nad razburjene valove političnega vrvenja, da v znamenju višjih smotrov lahko nastopa ramo ob rami.

Akademično tehnično društvo »Tabor«, ki je spravilo v graško slovensko inteligenco in posebno v graško dijaštvo v kratki dobi svojega obstanka toliko življenja, si je stavilo kot jedno najglavnejših nalog, da se v »vseučiliškem odseku« organizira vse graško slovensko dijaštvo. Pogajanja,

ki so se vršila v to svrhu z društvima »Triglavom« in »Zarjo«, od strani »Triglava« izkrajajo niso imela ugodnega uspeha. Stvar se je vlekla cele mesece, dokler se ni izvršil v naziranju »Triglava« tej svrhi jako ugoden preobrat. Z navdušenostjo so se lotila sedaj vsa tri društva priprav za omenjeno organizacijo. Iz vseh treh društev se je izvolil pripravljalni odsek, ki se je pečal s tem vprašanjem. Uspeh tega delovanja je bil sijajni shod vseh graških slovenskih akademikov, ki se je vršil po § 2., dne 10. maja. Sklicatelj in predsednik mu je bil bivši predsednik »Taborja« g. cand. phil. Ivan Ozmec. Navzoča sta bila gg. vseučiliška profesorja dr. Murko in dr. Štrekelj in akademiki iz vseh treh akademičnih društev. Pripravljalni odsek je odločil svojim članom tvarino, o kateri naj poročajo na tem občnem zboru.

Gosp. cand. phil. Lovro Pogačnik (Zarja) je poročal o gmotnem položaju slovenskih akademikov, razmotrival vzroke slabih razmer in govoril o načinu po katerem bi se dalo dijaštvu pomagati, posebno o ustanovitvi »Slovenske menze« v Gradcu.

Gosp. stud. phil. Dav. Beranič je govoril o načinu, kako naj dijaštvo vsestransko deluje za našo šolsko družbo »Sv. Cirila in Metoda«.

O slovanskem bolniškem društvu je poročal gosp. stud. phil. Albert Kramer; dokazal je z računi, da preti temu prepotrebemu društvu v najkrajšem času pogin in govoril o ustanovitvi novega, slovenskega bolniškega društva.

Vsa ta vprašanja so se izročila odboru v premislek in pretresovanje.

Najvažnejši pa je bil govor gosp. cand. phil. Ivan Janc: »O načinu in namenih naše organizacije«. Ločijo nas naziranja, a narodni in stanovski oziri nas morajo vezati. Med narodne naloge spada v prvi vrsti skrb za slovensko vseučilišče, razširjanje vseučiliške ideje med narodom in delovanje v prid naši šolski družbi. Med stanovske naloge spada skrb za ohranitev akademične prostosti, rešitev gmotnega vprašanja in ustanovitev slovenskega bolniškega društva.

V »odbor graških slovenskih akademikov« se je izvolilo 9 članov, iz vsakega društva 2 odbornika in 1 namestnika. V predsedstvu, ki ga je odločil žreb, se vrše redoma predsedniki društev »Tabor«, »Triglav«, »Zarja«.

V sklepnem govoru izraža gosp. cand. phil. Janc željo, da bi misel skupne organizacije prodrla tudi v dijaštvo drugih mest in med slovensko občinstvo v domovini.

—a—

Dostavek uredništva. Z zadoščenjem pozdravljamo ta korak graških akademikov. To nam je dokaz, da je skupno postopanje mogoče in da se najdejo vendar še vezi, ki vežejo ljudi različnih naziranj v skupno in edino četo in ki jih vodijo v boj za skupne koristi. Posameznik pri tem nič ne trpi, skupnosti pa še opomoremo. Končnemu apelu se pridružujemo tudi mi, ne da bi pri tem kaj popustili od svojih načel. Sloga v gotovih točkah je mogoča, treba je le resnosti in dobre volje.

Enketa podpornih društev za slovenske visokošolce. V treh vseučiliških mestih, na Dunaju, v Gradcu in v Pragi imamo podporna društva za slovenske

visokošolce. Lepa je naloga, ki jo vrše ta društva; marsikateremu dijaku so že pomagala, da je lahko dokončal svoje študije. Kljub temu ni za ta društva onega zanimanja, ki ga zaslužijo. Najbolj žalostno in sramotno je pa, da se jih ne spominjajo pogosto niti oni, ki so prejeli za časa svojih študij podporo, ki so jim ravno ta društva omogočila današnjo existenco. Drugo zlo je, da je pogosto težavno, podpore tako razdeliti, da bi jih vedno prejeli najbolj potrebni in najbolj vredni. Ker je eno kot drugo vprašanje postalo pereče, zlasti ker se število slovenskih visokošolcev od leta do leta večja, so se sešli dne 19. aprila t. l. na Dunaju zastopniki vseh treh društev k skupni enketi. Pri tem so sklenili, da naj vsa tri društva kolikor mogoče enotno postopajo in sprejeli naslednja vodila:

Vsako podporno društvo sestavi seznamek nekdanjih podpirancev ter se obrne do vseh tistih, ki so že v primernem gmotnem položaju, naj po možnosti podpirajo društvo ter tako povrnejo prejete dobrote.

Vsako podporno društvo založi obrazce prošenj z izkaznico o prosilčevih razmerah, ki jo mora prosilec izpolniti vselej, kedar prosi. Ti obrazci se dajejo prosilec brezplačno na razpolaganje. V izkaznici bodi tudi razpredelek, ali je prosilec že dobival podpore kakega drugega slovenskega podpornega društva. (Slične obrazce je izdalo akad. društvo »Slovenija« in so jih morali nje člani že letos prilagati prošnjam.)

Podporna društva dajejo v posebnih slučajih podpore tudi absolventom, ki se pripravljajo za skušnje.

K tem vodilom, ki se nam zde primerna, bi dodali radi še par opomb. Kakor se je že večkrat povdarjalo, je naravnost dolžnost vsakogar, ki je bil kdaj podpiran in ki je v dobrem položaju, da povrne, kar je prejel. Kdor bi tega ne storil, zasluži da se ga v časopisju javno ožigosa. Zato bi želeli, da bi društva uspehov, ki jih bodo potom te akcije dosegla, ne obdržala zase, ampak jih objavila v časopisju.

Skrbeti bo treba tudi in dobiti primerno jamstvo, da se bodo obrazci točno izpolnjevali, da se tu ne bodo vršile nerednosti. Zato bi bilo mogoče dobro, ako bi imela podporna društva zaupnike iz dijaških ali drugih krogov, ki razmere posameznika kolikor toliko poznajo.

Ker podpirajo dijake poleg podpornih društev tudi različni drugi (zlasti denarni) zavodi, bi svetovali, naj se obrnejo podporna društva tudi do teh s prošnjo, naj bi jim pošiljali tudi ti sezname podpirancev. S tem se izognemo temu, da bi eden in isti dobival večje podpore od raznih strani, drugi ničesar.

V ostalem pa želimo, da bi bil uspeh enquete čim večji.

Shod narodno-radikalnega dijaštva v Trstu se vrši najbrže 6., 7. in 8. septembra. Prva dva dneva bodo predavanja o raznih dijaških vprašanjih, narodno-radikalnem programu in ljudski izobrazbi, zadnji dan pa se namerava prirediti v tržaški okolici velika ljudska veselica.

Ferialna narodno-radikalna dijaška društva, ki bodo tudi med prireditelji sestanka, bodo v istem času priredila v različnih vaseh tržaške okolice do deset poljudnih znanstvenih predavanj, da tako tudi praktično pokažejo, kar se bo na sestanku teoretično razpravljalo.

Srednješolci in naš shod v Trstu. Iz srednješolskih krogov se nam piše: Zadnja »Omladina« je sporočila, da priredi narodno radikalno dijaštvo v velikih počitnicah svoj I. shod v Trstu. Tudi slovenski abiturienti nameravamo prirediti sličen sestanek v Ljubljani, na katerega naj bi prišli abiturienti iz vseh slovenskih srednjih šol. Ali bi ne bilo dobro, ko bi se oba ta dva sestanka združila v enega in bi se mi abiturienti pridružili vašemu sestanku v Trstu! Ljubljana, kjer se nameravamo mi sestati, je za slične prireditve sploh indiferentna in jih takorekoč prezira, kar nam kažejo vsakoletne slabo obiskane abiturientske slavnosti. Če napravimo shod, hočemo od njega tudi kaj imeti. Ljubljano po veliki večini vsi že poznamo in nam zato ne more nuditi ničesar novega. Drugje sestanka sami napraviti ne moremo, ker bi temu nasprotovale ovire za nas prevelike. Vse kaj drugega bi zato bilo, če bi se pridružili abiturienti vašemu sestanku v Trstu. Trst nam je skoro vsem docela še neznan in nam more zato nuditi veliko več kot Ljubljana. Poleg tega moremo od vašega shoda pridobiti veliko več, kot pa če bi bili sami med seboj. Kar se tiče denarnih sredstev, menim, da bi nam ta tudi za Trst ne delala posebnih težav, zlasti, če bi uporabljali na poti svoje zdrave noge in obilo prostega časa, ki ga bomo imeli po maturi. Priporočam zato, tovarišem, da o tem premišlujejo in se morda po mojih besedah tudi ravnajo.

K.

Schillerjeva slavnost in naše srednje šole. Nemški narod je slavil preteklega meseca stoletnico smrti enega svojih največjih pesnikov. To je čisto naravno, kar štejejo vsakemu narodu v čast, če se spominja svojih velikih mož. Tudi slavi vsak narod svoje pesnike po svoje: celovškim Nemcem n. pr. se je zdela Schillerja najbolj vredna proslava to, da so razbivali šipe. Slavili so s kamenjem; vsak po svoje! To priča le, da Schillerja ne umejo in da je zanje zastoj živel. Nas pusti to mirne. Ne razburja nam tudi krvi, če se je dvignilo vse »c. kr.« in ne »c. kr.« avstrijsko Nemštvo, da slavi pesnika s tem, da kaže s prstom na ljubo mater Germanijo in da kliče »Heil« nemškemu mostu od Belta do Adrije. To je njih stvar, mi nismo policija! Upreti pa se moramo in profestiramo odločno, da se je sililo slovenske dijake, biti za štafažo pri tej vsenemški slavnosti. In da se je to zgodilo, tega so krivi nekateri gospodje, ki se sicer prištevajo Slovincem in stoje radi v prvih vrstah. Na ljubljanski realki in na c. kr. I. drž. gimnaziji se je sililo slovenske dijake, da so morali biti navzoči pri tej slavnosti. Ravnatelj Junowicz se je sicer izgovarjal, da on tega ni ukazal, dejansko se je vršilo, krivi so torej profesorji (?). Če so se slovenski realci uprli, so storili prav. Gospod gimnazijski ravnatelj Senekovič pa se nič ne izgovarja; o njem je tedaj pribito, da so morali pod njegovim uplivom in na njegov ukaz poslušati slovenski dijaki dr. Wedana in druge. Kako pride gospod Senekovič do tega, nam ni znano. Višjega ukaza gotovo ni dobil, ker bi ta drugače veljal tudi za druge ravnatelje kranjskih srednjih šol. Ker se že šteje v nekaterih krogih I. državno gimnazijo kakor tudi realko za »nemško posest«, naj bi že proslavljala Schillerja tista kopica nemških dijakov, Slovence naj bi se pustilo na miru. Gospod ravnatelj je tudi dobro

vedel, — za tako naivnega ga ne smatramo — s kakimi nameni slave Nemci Schillerja. Če je tedaj sam pripomogel in silil slovenske dijake k tej vsenemški slavnosti iz lastnega nagiba, je to zanj kot Slovenca nedopustno, če se je pa uklonil prvi sapici, ki je privedla z Bleiweisove ceste, — naše iskreno pomilovanje!

Premrl.

Nekaj „vom I. Staatsgymnasium“. Hude in dolge boje so bili *in še bijejo učenjaki o vprašanju, kdo je bival pred nami Slovani v naših deželah. Eni branijo in zagovarjajo misel, da smo Slovani že od pamtiveka lastniki dežel, ki jih imamo zdaj, drugi pa se potegujejo za to, da je tukaj prebival pred nami tuj narod — narod Kelto. Ali vstal je sredi profesorskega zbora naše gimnazije mož, ki ima v tem oziru svoje lastno mnenje! Vstal je in razlagal to svoje špeciuelno učenjaško prepričanje dijakom nekega višjega razreda kot edino pravo in mogoče, prav kot bi govoril »ex cathedra«. Drage volje bi mu pustili vezelje, ko bi s tem ne usiljeval slovenskim dijakom napačnih nazorov, ko bi ne deduciral takih zaključkov, ki se morejo poroditi le v logični glavi nemškega šovinista! Da, dotični g. profesor je Neimec, German, prišel je s cesarskega Dunaja in se piše za doktorja Wedana.

Ta doktor torej je trdil pri svojem predavanju, da so imeli najprej Germani v posesti sedanje zahodno-slovanske dežele in da so se Slovani naselili tod potem, ko so se Germani umaknili. Toda germanski profesorjev duh se ni zadovoljil s to trditvijo; stopil je še korak dalje in izjavil z vso nemško brezobzirnostjo vpricho slovenskih dijakov, javno v šoli, da je nemško prodiranje proti vzhodu — »historisch begründet«. In pri tem se je skliceval na analogen pojav v zgodovini, da je namreč Aleksander Veliki prodiral proti vzhodu v Perzijo, potem pa da je nastopil odpor in da so vzhodni narodi tiščali nazaj proti zahodu. In to svoje izvajanje in dokazovanje je gospod doktor končal rekoč:

„Das (misli je nemško prodiranje proti vzhodu) müssen sie sich gefallen lassen!“

Da hoče nemški profesor tako vcepiti dijakom krivo naziranje, da si drzne opravičevati nemški program in delati propagando za nemško idejo: to je impertinenca! S tako modrostjo bo žel viharno pohvalo na vsenemških slavnostih v kazini, pri slovenskih dijakih pa bo zgubil spoštovanje in zaupanje v njegovo znanje!

Akademična »Antiduelliga« na Dunaju je imela ustanovni shod dne 20. maja t. l. Pristopilo je k društvu že mnogo dijakov iz vseh strank. Priglase za vstop sprejema in daje eventualna pojasnila phil. Mirko Božič, Dunaj, XIII., Buchfeldgasse 1.

Prešernov spomenik postavijo v Ljubljani menda meseca avgusta. Opozarjamo že sedaj dijaštvo na to narodno slavnost, zlasti že iz tega vzroka, ker nas takrat obišejo v beli Ljubljani naši češki kolegi.

to društvo v času svojega obstoja in jih izdalo v svoje nasilne, germanizatorične namene. Največ tega denarja pa je porabilo proti Slovanom, predvsem Čehom in Slovencem. Nemci poznajo važnost tega društva in zato sodelujejo pri njem vsi, brez razlike veroizpovedanja in političnih strank. Petindvajsetletnice niso porabili samo za hrupne slavnosti, ampak so pri tej priliki nabrali tudi velike vsote za svoje društvo. Tudi mi Slovenci praznujemo letos 20letnico naše „Družbe sv. Cirila in Metoda“ Kako proslavimo ta dan, nam ni znano; najboljša proslava bo pač, da letos družbo — primerno pozivu nje prvomestnika — čim krepkeje denarno podpiramo. Zavedamo se, da je baš naloga dijaštva, zanimati se in širiti zanimanje za družbo, kjer je to le mogoče. Slovensko dijaštvo je res v slabem gmotnem položaju in ne more darovati posebnih denarnih sredstev. Pač pa lahko nabiramo za družbo, kjerkoli se pokaže za to prilika. Predvsem so poklicane v to naše ženske kolegince, ki naj v svojih krogih vztrajno agitirajo za družbo. Skrbimo tudi za to, da se v družinah rabijo potrebščine, ki se prodajajo v prid družbe sv. Cirila in Metoda. — Na Jebračinovo kavo, ki jo nekateri slovenski listi še vedno priporočajo z dostavkom »v prid družbi sv. Cirila in Metoda« seveda pri tem ne mislimo. — Tudi zanimanje za »narodni kolek« je treba bolj oživeti. Znan nam je dalje slučaj, da sta nabrala pred par leti 7. in 8. razred neke kranjske gimnazije 100 K za družbo in to večinoma le od blaga, ki se je prodajalo v družbinó korist. Kar je bilo mogoče enkrat, bo mogoče tudi drugič in tretjič. Proslavimo 20letnico pred vsem na ta način, ta proslava bo najlepša!

Razžaljena »Danica« in slovensko bratstvo. Naš praški dopisnik nam poroča: Slovensko akademično društvo »Ilirija« v Pragi je dobilo koncem prvega tečaja letošnjega leta svoj program, ki smo ga objavil v 1. številki »Omladine«. Dosledno je odbor društva odklonil »Danici« naslavljanje »bratsko društvo«, kar se je »Danici« v lepi obliki naznanilo in zadostno utemeljilo. Ako mi kdo reče: »Priatelj, naji pota so različna, oprost, ne moreš biti moj brat«, bom jaz, ako se hočem držati svojih nazorov pač rekel: »Dobro, torej greva vsak po svoji poti, oziroma po isti tudi lahko, celo govoriva lahko, a brata si nisva po duhu«. A glejte, razsrdilo se je slovensko katoliško akademično društvo »Danica« in — risum teneatis — čutila se je razžaljeno, sklicujoč se na staro pravico do tega naslova; takoj je to naznanila Ilirjanskemu odboru in pretila z ukrepanjem in postopanjem svojega občnega zbora. (V Pragi se je vsled teh groženj vse strahu treslo! Opomba uredništva.) Seveda je to »Danica« v »Zori« nesla v javnost, da se potoži celemu krščanskemu svetu, kako se ji kratijo pravice. Storila pa je to zelo brez potrebe in v svojo škodo (pač da je imela s čim napolniti »Zorine« platnice). Enako brez pomena je tozadevno »Slovenčevo« vprašanje, če smo vsi Slovenci bratje? Seveda smo, saj pravijo, da smo celo vsi Slovani in baje — vsaj po daničarskem geslu — celo vsi ljudje. Vsiljiva »Danica« je hotela na vsak način sestro v Pragi, pa glej »tetka« Ilirija je ni hotela pripoznati. Hinc illae lacrimae! Na Češkem ne uspeva klerikalizem; tudi tistih par stebrov, ki je nanje zidala »Danica« ni stalo več. Postopanje »Ilirije« je

bilo po navedenih razlogih popolnoma opravičeno, po programu pa edino pravo in naravnost zahtevano. Bratski sta dve društvi takrat, kadar stojita popolnoma na istem stališču, z istimi idejami, z istimi cilji. Ko »Ilirija« še ni bila »akademično društvo«, je pač lahko (bila je le shajališče Slovencev) titulirala vsa slovenska društva z »bratskim«, če je bila tako predrzna; vselej in povsod si tega ne dovoljujejo. Ko pa je dobila precizen program, ne more tega delati niti sama, niti si ne more tega dovoljevati od drugih, ki bi se jim ravno hotelo. V zadnjih dveh letih je kvečjemu »Danica« »Iliriji« naznanila svoj odbor, »Ilirija« »Danici« niti tega ne. Ljuba »Danica« ni čutila, da je vsiljiva, dasi je sicer zelo občutljiva. Naravnost predrzno hoče postaviti na laž odborov odgovor, da »Ilirijo« tudi druga društva ne nazivljajo »bratsko«, zato je dobila »Danica« menda od Ilirjanskega občnega zbora zadosten odgovor. Vsiljivi »Danici« bi svetovali nekoliko več premišljenosti; posebno kadar išče bratstva, manj občutljivosti, da zopet ne bo kje razžaljena, in več previdnosti, da ji zopet kje ne izpodleti. Posebno v Pragi je to nevarno. Tam ni upanja na filialko. Slovenska posadka v Pragi se je okrepila pod enotnim praporom, v jeseni se poveča zopet, a to ni več stara tetka »Ilirija«, še manj sestra »Danice«, ampak novo močno društvo.

Listnica uredništva.

Raznim dopisnikom: Kar je porabnega, priobčimo v prihodnjih številkah. — G. M. J. v B. Prejel, hvala! Tudi prevod, ki si mi ga omenil, rad sprejmem — G. A. R. v Sch. Prosim, da mi kmalu pošlješ nadaljevanje! Pozdrav! — G. K. Š. v G. Žal, da ne morem ustreči Tvoji prošnji. »Omladina« principiuelno ne vzprejema tacih stvari in se ne peča z dnevnimi dogodki, ki se ne tičejo dijaštva samega. Obrni se tedaj kam drugam! Mogoče v »N.« Zadnji članek prejel. Hvala! —

„Priloga“ tudi s to številko še ni mogla iziti. Izide, če in kedar dobimo dovolj primernih prispevkov. Nezrelih poskusov pa, ki ne pričajo niti o talentu, ne moremo priobčevati. Toliko v pojasnilo na razna vprašanja.

